

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΑΓΑΝΟΥ

Αφιέρωμα

Επιμέλεια: Γεωργία Η. Χαριτίδου

ΑΘΗΝΑ 2016

- Έκδοση της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων
Πολυτεχνείου 6, 104 33 Αθήνα, Τηλ.: 210 5243434, Τηλ. & Fax: 210 5228231
e-mail:p-e-f@otenet.gr
 - Υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο: Αναστάσιος Στέφος,
Νεφέλης 16, 118 53 Αθήνα
 - Επιμέλεια: Γεωργία Η. Χαριτίδου
 - Φωτοστοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση - Φιλμς - Μοντάζ - Εκτύπωση:
B. Βασιλείου, Σωκράτους 23, Τηλ.: 210-52.40.728
Εκτύπωση: **Proforma ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ**
Τηλ.: 210-5240.732, Fax: 210-5224.556
e-mail: sales@proforma.com.gr
- Τα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων.*

ISBN: 978-960-99656-2-0

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

Πολυτεχνείου 6, 10433 Αθήνα
τηλ.: 210-5243434, fax: 210-5228231
e-mail: p-e-f@otenet.gr
<http://www.p-e-f.gr>

Αθήνα, 23 Σεπτεμβρίου 2015
Αριθμ. πρωτ.: 759

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων σας προσκαλεί στην εκδήλωση-αφιέρωμα, προς τιμήν της Αλεξάνδρας Λαμπράκη-Παγανού, ομότιμης Καθηγήτριας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και στενής συνεργάτιδος της Π.Ε.Φ., η οποία θα πραγματοποιηθεί τη Δευτέρα, 5 Οκτωβρίου 2015 (Παγκόσμια Ημέρα των Εκπαιδευτικών), στις 18.00 μ.μ. στην Αίθουσα Λόγου και Τέχνης της Στοάς του Βιβλίου (Αρσάκειο Μέγαρο).

Για την προσωπικότητα και το έργο της τιμωμένης θα μιλήσουν οι: **Γεωργία Χαριτίδου**, δ.φ., Επίτιμη Διευθύντρια Β/θμιας Εκπ/σης, **Σοφία Μπαλτά**, δ.φ., Επίτιμη Σχολική Σύμβουλος, **Χρυσάνθη Κουμπάρου**, δ.φ., Σχολική Σύμβουλος, **Μαρία Πεσκετζή**, δ.φ., Επίτιμη Σχολική Σύμβουλος, **Ελένη Γιοβάνη**, δ.φ., Διευθύντρια Σχολείων Δευτερογενούς Ευκαιρίας, **Εύη Σκληράκη**, δ.φ., Επίτιμη Σχολική Σύμβουλος, **Αθηνά Βορίση**, δ.φ., Υποδιευθύντρια Λυκείου.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Ο Πρόεδρος
Αναστάσιος Αγγ. Στέφρος

Η Γενική Γραμματέας
Γεωργία Χαριτίδου

Το Δ.Σ. ευχαριστεί θερμότατα τον Πρόεδρο της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας για την παραχώρηση της Αίθουσας Εκδηλώσεων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αναστάσιος Στέφος, <i>Εισαγωγική ομιλία</i>	9
Γεωργία Χαριτίδου, <i>Η ζωή και το έργο της Ομότιμης Καθηγήτριας Αλεξάνδρας Λαμπράκη-Παγανού</i> ..	14
Σοφία Μπαλτά, <i>Με τον τρόπο της Α.Λ.Π.: Η συμβολή της Αλεξάνδρας Λαμπράκη-Παγανού στην Ιστορία της Εκπαίδευσης και στην έρευνα των εκπαιδευτικών περιοδικών</i>	18
Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη, <i>Επιστημονική και επαγγελματική μαθητεία</i>	24
Μαρία Πεσκετζή, <i>Η καθηγήτρια Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού και η προσφορά της στην καθοδήγηση και εποπτεία των διδακτορικών διατριβών</i>	31
Ελένη Γιοβάνη, <i>Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού: Παιδαγωγός και συνεργάτις</i>	36
Εύη Σκληράκη, <i>Η προσφορά της καθηγήτριας κ. Αλεξάνδρας Λαμπράκη-Παγανού στην άσκηση των φοιτητών και η παρουσία της στο Π.Σ.Π.Α. Στιγμές ιστορίας φορτισμένες με προσωπικές αναμνήσεις</i>	41
Αθηνά Βορρίση, <i>Το σεμινάριο υποψηφίων Διδακτόρων στο ΕΚΠΑ (2006-2011)</i>	49
Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού, <i>Αντιφώνηση</i>	57

Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη, δ.φ.
Σχολική Σύμβουλος

Επιστημονική και επαγγελματική μαθητεία

Η Π.Ε.Φ. για μία ακόμη φορά αποτίει φόρο τιμής σε πνευματικούς ανθρώπους που τιμούν την εκπαιδευτική μας κοινότητα. Χαίρομαι πολύ και ευχαριστώ το Δ.Σ. της Ένωσης που με προσκάλεσε απόψε στην τιμητική εκδήλωση για την κ. Αλεξάνδρα Λαμπράκη. Η στενή συνεργασία μου μαζί της έχει ξεκινήσει εδώ και πάρα πολλά χρόνια και έχει προσλάβει ποικίλες μορφές. Άλλα ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Ένα φθινοπωρινό απόγευμα του 1993, μετά από πρόσκληση του τότε Σχολικού Συμβούλου μου, κ. Αναστασίου Στέφου, βρέθηκα στα Γραφεία της Ένωσής μας για να συνεργαστώ με τα μέλη της συγκροτημένης Ομάδας Εργασίας για τη Νεοελληνική Γλώσσα και Γραμματεία. Σκοπός των εργασιών της Ομάδας ήταν η πιθανή βελτίωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των σχολικών εγχειριδίων που αφορούν το μάθημα της Ν.Ε. Γλώσσας και Γραμματείας. Το θέμα που επεξεργαζόταν η Ομάδα συνδεόταν με τη λειτουργικότητα των ανθολογιούμενων κειμένων στα σχολικά εγχειρίδια των «Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» μέσα από μία πανελλήνια έρευνα που είχε δρομολογηθεί. Εκείνο το απόγευμα έφθασα με καθυστέρηση στην Π.Ε.Φ., γιατί το σχολείο μου είχε απογευματινή βάρδια. Καθώς βρέθηκα στο μέσον σοβαρής συζήτησης, δεν έγινε διακοπή για συστάσεις. Είδα ότι η ομάδα απαρτιζόταν κυρίως από εμπειρότερους εκπαιδευτικούς. Κάθισα δίπλα σε μία επιβλητική κυρία, η οποία σε καθήλωνε με τις ξεκάθαρες θέσεις, τις δυναμικές απόψεις και τις προτάσεις

που διατύπωνε και η οποία κατά τη διάρκεια της συζήτησης με προσφωνούσε «συναφέλφισσα». Εγώ, βεβαίως, ανταπαντούσα ομοιοτρόπως. Αφού πια η Ομάδα ολοκλήρωνε τις εργασίες της, ο Γ. Γραμματέας της Π.Ε.Φ. και συντονιστής της Ομάδας κ. Δημήτριος Σκλαβενίτης έκανε τις συστάσεις. Με μεγάλη μου έκπληξη διαπίστωσα ότι βρισκόμουν ανάμεσα στους πνευματικούς ανθρώπους, λειτουργούς της δημόσιας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κ.κ. Γ. Παγανό, Χ. Μηλιώνη, Τ. Καρβέλη, Ν. Γρηγοριάδη, Γ. Παπακώστα, Κ. Μπαλάσκα, Π. Ρέλια, Κ. Τσοτάκου-Καρβέλη κ.ά. Όσο για την κυρία που με το θράσος της άγνοιάς μου αποκαλούσα «συναφέλφισσα», διαπίστωσα ότι επρόκειτο για την παιδαγωγό, Καθηγήτρια Αλεξάνδρα Λαμπράκη. Έτσι έγινε η γνωριμία μου μαζί της και άρχισε η συνεργασία μας ή, ακριβέστερα, η επιστημονική μου καθοδήγηση και η επαγγελματική μαθητεία μου κοντά της.

Η κ. Λαμπράκη, ακούραστη πάντα, ήταν αδιάλειπτα παρούσα σε κάθε συνάντηση της Ομάδας. Έφθανε απευθείας από το Πανεπιστήμιο, και ας ήταν 7 η ώρα το απόγευμα, φορτωμένη με μια μεγάλη τσάντα, που έκρυβε μέσα τον κατά περίπτωση «θησαυρό» για τις εργασίες της Ομάδας. Πρότεινε και πρωτοστάτησε στη διοργάνωση ορισμένων από τα σεμινάρια και συνέδρια της Ένωσης και τις τιμητικές εκδηλώσεις για φιλολόγους-δημιουργούς. Κυρίως, όμως, εμψύχωσε και καθοδήγησε με μοναδικό τρόπο ως Επιστημονική Υπεύθυνη την έρευνα για τα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* με το πρωτοφανές ερευνητικό «δείγμα»: περίπου το 6,5% των δημοσίων Γυμνασίων και Λυκείων της χώρας μας. Η έρευνα δημοσιοποιήθηκε και αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα της Π.Ε.Φ.

Η μαθητεία μου κοντά της διευρύνθηκε, καθώς με παρότρυνε και μου προσέφερε την ευκαιρία να δοκιμάσω και να δοκιμαστώ επιστημονικά, εποπτεύοντας τη διδακτορική μου διατριβή. Θυμάμαι, όταν με ρωτούσαν συνάδελφοι, που κι' εκείνοι βρίσκονταν στην ίδια διαδικασία, ποιος επόπτευε τη διατριβή

μου και τους απαντούσα, εισέπραττα ένα επιφώνημα: «ωχ!» ή και «ωχ, ωχ, ωχ!». Οφείλω να ομολογήσω ότι, αν δεν είχα ήδη συνεργαστεί με την κ. Λαμπράκη στην ΠΕΦ, θα είχα τρομοκρατηθεί. Βλέπετε η επόπτριά μας ήταν πάντα απαιτητική. Αναζητούσε στην επιστημονική μας σκέψη και στα γραπτά μας όλα όσα μας δίδασκε. Και τα αναζητούσε χωρίς εκπτώσεις. Βέβαια, στην πορεία όλοι συνειδητοποιήσαμε, και κυρίως οι αναφωνούντες «ωχ!» ή «ωχ, ωχ, ωχ!», ότι η εποπτεία της κυρίας Λαμπράκη ισοδυναμούσε με επιστημονικό διαβατήριο που δε χρειαζόταν ανανέωση

Η προσφορά της στην επιστημονική μας κατάρτιση γινόταν με μεθοδικό και συστηματικό τρόπο, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και μέσα από το «Σεμινάριο Μεθοδολογίας-Έρευνας» για τους υποψήφιους διδάκτορες, που οργάνωσε και διηγήθυνε προσωπικά. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονταν στο πλαίσιο του ήταν ποικίλες (θεωρητική κατάρτιση σε ζητήματα μεθοδολογίας και συγγραφής, παρουσιάσεις διδακτορικών διατριβών και άλλων επιστημονικών εργασιών, εκπαιδευτική επίσκεψη στο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών και την Ευρωβουλή, δειγματικές παρουσιάσεις των διατριβών που είχαν ολοκληρωθεί και άμεσα θα υποστηρίζονταν κ.λπ.).

Το Σεμινάριο αυτό λειτούργησε ως κέντροισμα για την εξέλιξη της επιστημολογικής μας σκέψης, συνέτεινε στην κατάρτισή μας στα ζητήματα μεθοδολογίας και μας έδωσε την ευκαιρία για ανταλλαγή προβληματισμών και μοίρασμα εμπειριών με τους συναδέλφους, σε μία διαδρομή που διαφορετικά θα ήταν πολύ μοναχική.

Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι μέσα από το Σεμινάριο, χάρη στο δυναμικό συνεργατικό κλίμα που η κ. Λαμπράκη κατάφερε να δημιουργήσει, χτίστηκε ένα δίκτυο επικοινωνίας και ειλικρινούς συνεργασίας με όλες τις συναδέλφισσες και λέων συναδέλφισσες, γιατί κυρίως γυναίκες το παρακολούθουσαμε. Καθώς στη συνέχεια πολλά μέλη του Σεμιναρίου αναλάβαμε

θέσεις ευθύνης (Διευθύντριες σχολείων, Προϊστάμενες γραφείων εκπαίδευσης, Διευθύντριες εκπαίδευσης, Σχολικές Σύμβουλοι, Καθηγήτριες ΑΕΙ και ΤΕΙ), μπορούμε και συνεργάζόμαστε με την ίδια άνεση και εμπιστοσύνη που συνεργάζονται οι «συμπολεμιστές», όπως λέμε μεταξύ μας, χωρίς τα γνωστά «δήθεν» και «τάχα».

Ένας άλλος επιστημονικός τομέας για τον οποίο η κ. Λαμπράκη εργάστηκε συστηματικά και τον οποίο οργάνωσε με τον καλύτερο τρόπο, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε πρακτικό, είναι η Πρακτική Άσκηση των φοιτητών. Η πεποίθησή της για την αναγκαιότητα του πρακτικού προσανατολισμού των φοιτητών και φοιτητριών στα θέματα διδασκαλίας τροφοδότησε κάθε προσπάθεια του Τομέα Παιδαγωγικής και εμψύχωσε κάθε εμπλεκόμενο μέλος.

Το ακαδημαϊκό έτος 1997-8, μετά από πρωτοβουλία της, το ΦΠΨ ανέλαβε για πρώτη φορά ένα επιδοτούμενο Πρόγραμμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την *Πρακτική Άσκηση των φοιτητών στη Διδακτική Μεθοδολογία* τετραετούς διάρκειας. Στο Πρόγραμμα αυτό συμμετείχα ως εξωτερική συνεργάτης μελών Δ.Ε.Π. Ήταν η πρώτη φορά που η πρακτική άσκηση πήρε μία άλλη διάσταση και διεύρυνε εντυπωσιακά τον προσανατολισμό της. Το πλαίσιο του προγράμματος αφορούσε την επαγγελματική εν γένει κατάρτιση των φοιτητών. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες που είχαν επιλεγεί, παρακολουθούσαν 12 με 14 ώρες διδασκαλίας φιλολογικών μαθημάτων στα σχολεία, όπου είχαν κατανεμηθεί. Διδάσκοντες ήταν συνάδελφοι από σχολεία όλης της Αττικής (Αθήνας, Χολαργού, Καλλιθέας, Πειραιά, Γλυφάδας, Νίκαιας κ.λπ.), οι οποίοι είχαν συνεργαστεί με τον Τομέα Παιδαγωγικής ως μεταπτυχιακοί ή ως αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί. Μετά από κάθε διδασκαλία ακολουθούσε πάντα δομημένη συζήτηση ανάμεσα στους φοιτητές και τους διδάσκοντες. Στη συνέχεια, αφού είχαν ολοκληρωθεί οι παρακολουθήσεις, οι φοιτητές πραγματο-

ποιούσαν οι ίδιοι έξι διδασκαλίες σε πραγματικές συνθήκες. Φυσικά, είχε προηγηθεί στενή συνεργασία με τους διδάσκοντες για την προετοιμασία της κάθε μίας διδασκαλίας τους. Παράλληλα, οι φοιτητές ενισχύονταν για τα ξητήματα μεθοδολογίας της διδασκαλίας σε θεωρητικό επίπεδο από την κ. Λαμπράκη και επέστρεφαν στα σχολεία επανατροφοδοτημένοι. Όμως, η εκπαίδευσή τους δεν τελείωνε μόνο με τις έξι διδασκαλίες τους. Η κ. Λαμπράκη, πιστεύοντας ότι μία ουσιαστική επαγγελματική κατάρτιση πρέπει να είναι ακόμα ευρύτερη, ενέταξε στο τεχνικό δελτίο του Προγράμματος και μία άλλη διάσταση, η οποία για πρώτη φορά πραγματώθηκε κατά την πρακτική άσκηση. Δηλαδή, οι φοιτητές παρακολουθούσαν και συμμετείχαν σε όλες τις πτυχές λειτουργίας του σχολείου. Έτσι, μάθαιναν τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών ως προς το παιδαγωγικό αλλά και ως προς το διοικητικό τους έργο: καταχώρηση απουσιών, πρωτόκολλο, ενημέρωση γονέων, πρακτικό, εφημερίες, αλληλογραφία, επιτήρηση διαγωνισμάτων και όλα τα άλλα που μας απασχολούν στο σχολείο πέραν των διδασκαλιών. Δηλαδή, καταρτίζονταν πράγματι για ένα επάγγελμα, και χωρίς ψευδαισθήσεις από αποσπασματικές εμπειρίες, αποφάσιζαν αν πράγματι θέλουν να το αντιμετωπίσουν και να το εξασκήσουν ως λειτουργημα.

Σημειωτέον ότι, σε αντίθεση με τα κλασικά συνήθη, η αμοιβή που η κ. Λαμπράκη είχε προτείνει με επιμονή και τελικά είχε προβλεψεί στο τεχνικό δελτίο του επιδοτούμενου Προγράμματος ήταν τυπική για όλους όσους συμμετείχαμε και πρωτίστως για την ίδια που ήταν η Υπεύθυνη, μια και σχεδόν όλο το διαθέσιμο ποσόν αφορούσε ουσιαστικά τους εκπαιδευόμενους-φοιτητές.

Έτσι, χάρη στην εμπειρία της, στην ευαισθησία της για τα ξητήματα διδακτικής και στη μέριμνά της για τη βελτίωση του θεσμού της Πρακτικής άσκησης διασφαλίστηκε η επιτυχής έκβαση της κατάρτισης των φοιτητών με τον καλύτερο τρόπο. Ανά-

μεσά μας απόψε βρίσκεται και η μικρότερη τότε φοιτήτρια που πήρε μέρος στο Πρόγραμμα, η συνάδελφος Δέσποινα Κυριαζή, η οποία, αν δεν έχει αντίρρηση, θα μας πει δύο λόγια για αυτή την εμπειρία της.

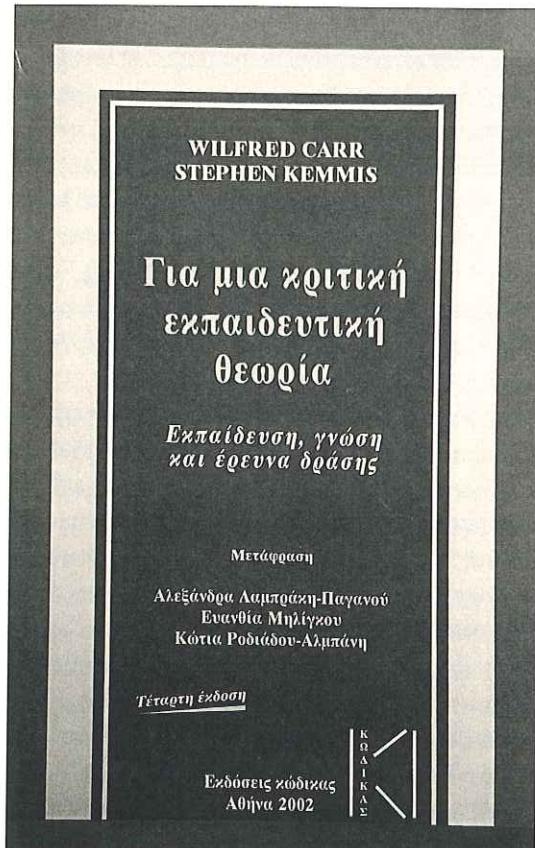
Θα ήταν παράλειψη κλείνοντας να μην αναφερθώ στη λειτουργία του Γραφείου της επίκουρης, αναπληρώτριας και τακτικής Καθηγήτριας, ως «παραρτήματος του Ερυθρού Σταυρού», όπως το αποκαλούσα. Η ίδια βρισκόταν πάντα στο Γραφείο της, ατέλειωτες ώρες. Έλειπτε μόνο για το μάθημα. Η πόρτα της όλες αυτές τις ώρες χτυπούσε αστομάτητα. Μία από τις ομάδες επισκεπτών (ή μάλλον επισκεπτριών) αναζητούσε απεγνωσμένα και κυριολεκτικά «βοήθεια» με αφορμή, όχι αιτία, κάποιο επιστημονικό ζήτημα. Το ζήτημα, όμως, συνδεόταν πάντα με τον δύσκολο σύνγο, το άρρωστο παιδί, τον υπερήλικα γονιό, τον κακότροπο συνεργάτη ή προϊστάμενο κ.λπ. Και πάντα η κ. Λαμπράκη, αφιέρωντες χρόνο, έσκυψε με ευαισθησία στο πρόβλημα, συζητούσε με αγάπη και ηρεμία κάνοντας εύστοχες υποδείξεις, συμβουλεύοντας, προσφέροντας συναισθηματική στήριξη και ενθάρρυνση και υποδεικνύοντας πάντα μία θαρραλέα στάση ζωής, χωρίς συμβιβασμούς.

Είναι φανερό ότι η επιστημονική και η επαγγελματική ανάπτυξη γενεών επιστημόνων χρωστά πολλά στη μαθητεία κοντά της. Με τον έντονο προβληματισμό και την αγωνία της για τα εκπαιδευτικά προβλήματα, τον βαθύ σεβασμό της για τη δημόσια εκπαίδευση, την ευσυνειδησία, την υπευθυνότητα και τη συνέπεια που τη χαρακτηρίζουν όχι μόνο μας άνοιξε δρόμους αλλά και μας υπέδειξε τρόπο ζωής.

Προσωπικά, οφείλω ευγνωμοσύνη για όσα μου προσέφερε και κυρίως για τον τρόπο που μου έμαθε να προσεγγίζω τα προβλήματα, να τα διερευνώ και να τα επιλύω. Την ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου.

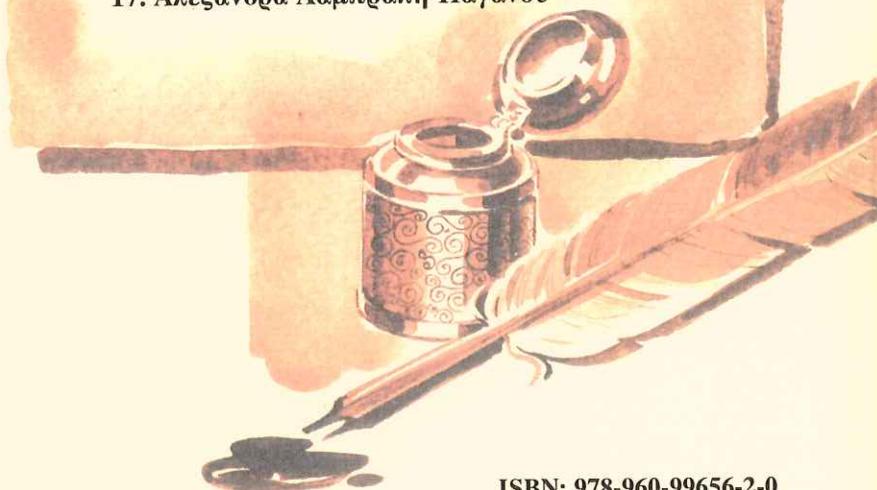
Όταν, καμιά φορά, η Δασκάλα μας κουρασμένη αποστασιοποιείται από τους προβληματισμούς μας, νιώθουμε μόνες και

φτωχότερες. Μας λείπει η αριτική της ματιά. Γι' αυτό ελπίζουμε και την παρακαλούμε να μη μας ξεχνάει. Την έχουμε πάντα ανάγκη.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ
ΕΝΩΣΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ**
Σειρά αφιερώματα

1. Νικηφόρος Βρεττάκος
2. Γιάννης Ρίτσος
3. Τάκης Καρβέλης
4. Τάσος Καλούτσας
5. Νίκος Γρηγοριάδης
6. Λουκάς Κούσουλας
7. Χριστόφορος Μηλιώνης
8. Δημήτρης Πλάκας
9. Γιώργος Σεφέρης
10. Κώστας Μπαλάσκας
11. Νίκος Καζαντζάκης και Εκπαίδευση
12. Διονύσιος Σολωμός
13. Χριστίνα Βείκου
14. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης
15. Γιώργος Κοτζιούλας
16. Δημήτρης Γληνός
17. Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού

ISBN: 978-960-99656-2-0